

Marina Spalas / Sergiu Cioiu

LILIANA TOMESCU

Ediție îngrijită de
COSTEL POSTOLACHE

INTEGRAL

Cuprins

În loc de prefață / Sergiu Cioiu	5
Capitolul I dintr-o carte ce s-ar fi putut scrie despre Li și Lu / Sergiu Cioiu.....	13
Teatrul, o oază de lumină / Marina Spalas	19
Viața culturală a României după 6 martie 1945	20
De la Teatrul „Armatei” la „Teatrul Nottara”	21
Liliana Tomescu la Teatrul „Armatei / Nottara”	23
Nimic nu iese din nimic / Liliana Tomescu	32
„Ciocârlia” și alte păsări în zbor / Liliana Tomescu	39
Angajare la licitație	39
Un cântec revoluționar.....	42
Viziunea <i>întrupată</i>	47
Drumul spre premieră.....	50
Actorul. Manual de utilizare.....	52
Cum am devenit statuie	53
Din actor, jockey de curse	58
Liliana, Lucian, Sergiu și cu mine / Marina Spalas	59
În căutarea teatrului pierdut / Marina Spalas în dialog cu Liliana Tomescu.....	63
Scrisori din Stockholm / Liliana Tomescu <i>Pentru Marina Spalas și Sergiu Cioiu</i>	81
Postări de sâmbătă /Lucian Muscurel.....	126
Profesorii de teatru / Liliana Tomescu.....	135
Doamna Bulandra	135
Domnul Nicolae Bălțățeanu	138

Mihai Popescu.....	139
George Constantin.....	140
Cum să uiți?.....	143
A doua viață / Lucian Muscurel.....	144
Coșmarul lui Don Quijote / Liliana Tomescu în scrisori către Ada D'Albon.....	148
Interviu cu mine însămi / Liliana Tomescu	162
Răspunsuri la întrebări uitate / Liliana Tomescu	166
Lucrul cu regizorii	166
Călătoriile.....	168
Insula pustie.....	168
Te-ai plictisit?	169
Regreți ceva?	170
<i>La Aniversară...</i> / Liliana Tomescu	172
Da, sunt veșnic nemulțumită... / Liliana Tomescu în dialog cu Alecu Popovici	174
A fost un drum lung, anevoios și plin de încercări / Liliana Tomescu în dialog cu Silvia Kerim ..	181
Urare de Crăciun de la LiLu / Liliana Tomescu și Lucian Muscurel	191
Liliana Tomescu în cronicile vremii.....	193
Dacă aș fi autor dramatic... / Traian Șelmaru.....	193
„Luna Dezmoșteniților” de Eugene O’Neill / O’Neill B.T. Rîpeanu.....	195
Cea mai profundă și valoroasă creație din cariera ei de până acum / Ileana Popovici.....	197
„Idioata” de Marcel Achard / Mira Iosif	198
„Împricinații” de Jean Racine / Simion Alterescu, Ion Zamfirescu	199
„Ciocârlia” de Jean Anouilh / Ana Maria Narti	199
„Întoarcerea la Micene” de Evangelos Averoff Tossizza / Mircea Grigorescu	206
„Hotelul Astenicilor” de I.D. Șerban / Virgil Munteanu	207
Cea mai aproape de adevărul piesei / Aurel Bădescu	210
Liliana T. nu „joacă”, nu „compune”, ci este	211
Din amintirile criticilor și colegilor de teatru.....	212

Liliana a fost unul din marile talente într-o epocă în care erau mari talente /	
Marina Spalas în dialog cu Sanda Manu	212
Știam că Liliana are nu numai talent, ci și o tehnică desăvârșită /	
Florica Ichim la vorbă cu Vlad Mugur	224
Ca ea n-a mai fost niciuna / Alexandrina Halic	225
N-am mai ratat nici un spectacol cu ea / Ada D'Albon	226
Dacă ar fi să îi pun o etichetă Lilianeii, aceea ar fi „Tinerețe fără bătrânețe” / Anda Caropol	231
Liliana Tomescu și „Neuro-Mantismul” / Magda Mihăilescu	233
Avea un ce al ei, amestec de luciditate și tandrețe / Doina Papp.....	235
Liliana, o actriță care stăpânea scena periculos / Rodica Mandache.....	237
Farmecul jucăuș al Lilianeii Tomescu / Constantin Paraschivescu.....	240
Liliana Tomescu, la peronul amintirilor / Mihai Petrovici.....	243
O mare actriță / Candid Stoica.....	246
Liliana Tomescu – Portret / Gheorghe Tomozei.....	248
Inteligență și vocație – Liliana Tomescu / Alexa Visarion.....	249
Gânduri de final / Sergiu Cioiu	254
Liliana Tomescu – o viață pentru teatru.....	256
Materiale video	263

Capitolul I dintr-o carte ce s-ar fi putut scrie despre Li și Lu

Sergiu Cioiu

Atmosfera era puțin tensionată, acum la întoarcerea acasă. Li tăcuse, cale de vreo două sute de kilometri, când Lu, care conducea vehiculul, atent, în sunetul pianului alintat de Arthur Rubinstein „Concertul de pian No. 2 de Chopin”, puse în surdină o întrebare, tocmai după ce intrară împreună pe una din străzile, destul de pustii, din acest oraș de vis: Uite, am ajuns la Viena... ne-au mai rămas foarte puțini bani, din ce ne-au oferit admiratorii tăi la Paris. Ce facem, mai putem rămâne câteva zile aici. Ce zici? Li nu-și întrerupse plăcerea ascultării. Gândurile o duceau departe, pe acordurile vijelioase ale pianului. Se vedea oriunde, departe de Bucureștiul întunecat, departe de tot, de toți și de toate. Ceva o împiedica să scoată o vorbă. O chinuia doar gândul că nu-și va revedea mama, o vreme bună, dar, pe de altă parte, simțea că totul se va rezolva, mai devreme sau mai târziu. Se hotărâse brusc, nu se va mai întoarce acasă din această călătorie. Dar el cum va reacționa când îi va spune ce are de gând?... ce va hotărî? De fapt nu mai putea avea vreo importanță. Hotărârea ei era luată!

Lu opri în fața hotelului. Oricum, e târziu, erau obosiți... aveau nevoie de puțină odihnă, de-un somn bun. Viena va fi ultima metropolă, înainte de întoarcerea în București. Viața nu era prea roz acasă, dar ce contează?... Proiecte interesante!... Teatru, Radio, Film...

În acordurile pianului fermecat de Rubinstein, nu putea bănuî că destinul și iubirea îl va conduce la Stockholm, chiar de a doua zi... (Până aici, sper că ați înțeles, este o ficțiune, doar un început ce ar fi putut preceda o altfel de carte, inspirată de povestea unei mari actrițe. Nimic real! *Nu va mai urma!*)

În schimb, chiar înainte de a intra la tipar cele ce vor urma, am primit câteva rânduri de la Liliana, puțin nemulțumită de încercarea mea de ficțiune. Rândurile trimise, după citirea acestui capitol, mă pun în fața unui adevăr pe care nu-l putem ignora, chiar dacă era vorba de un pseudo început ficțional, pentru un posibil roman. Descopăr adevărul adevărat, furtuna din sufletul Liliane Tomescu, ori de câte ori a fost vorba de o hotărâre importantă, ceva ce ar fi putut să-i schimbe cursul vieții. Atașez imediat rândurile Liliane, ca o antiteză la cele ficționale scrise de mine, spre a vă dezvălui ceva, deja, impresionant, din viața acestei doamne. Ceva care ridică cortina asupra unui act important, când totul ar fi putut fi altfel, când această carte s-ar fi scris altfel sau nu s-ar mai fi scris. Iată, acest mesaj al Liliane:

„Sper că s-a băgat de seamă că eu nu am pomenit nimic despre viața mea particulară în toată această perioadă de elaborare a cărții. Am socotit că viața mea privată este a mea și că pe nimeni nu are de ce să-l privească acest subiect. Dar au existat în viața mea trei segmente care ar fi putut să-mi schimbe complet traiectoria. La început, pușcăria tatălui meu. Primul segment, acest oribil moment trăit, putea să mă distrugă – fizic și moral. Eram o mână de om, nu pricep cum am rezistat la umilința fizică și morală de după arestarea tatălui meu. Evident că meseria se putea duce pe apa sâmbetei, în condițiile acelea mai groaznice decât orice Gulag. Trec acum direct la al treilea segment – plecarea mea definitivă. (Cel de la mijloc, o întâmplare pe care ți-o povestesc, după acest ultim segment, punctul trei, departe de ce descrii tu, în idilica scenă din fața hotelului de la Viena.) A trebuit să rup carnea de pe mine, ca să văd încotro o iau. Înapoi, nu mai găseam nici o ușă, nicio fereastră deschisă. Totul nu era, în ce mă privește, decât un coridor betonat ce ducea printr-o beznă a

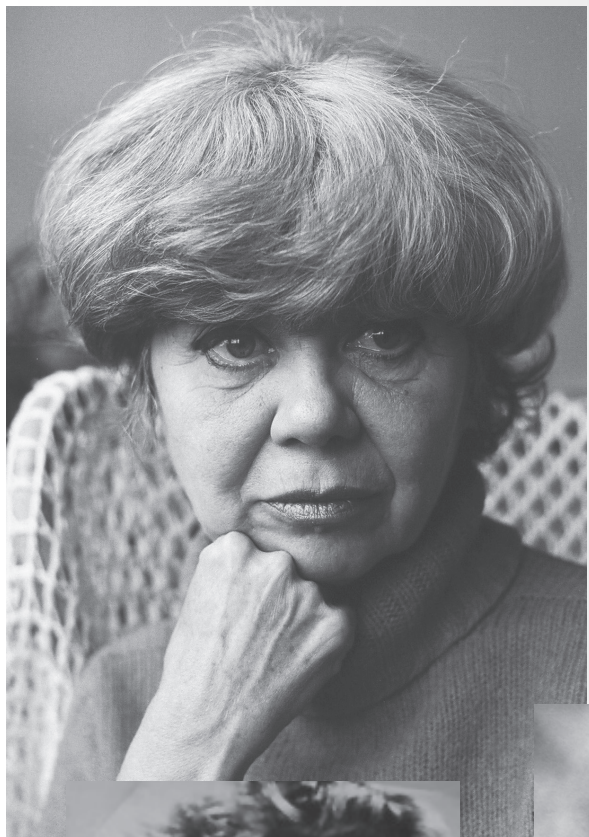
prostiei violente, vulgare și răuvoitoare, la un viitor mai mult decât sumbru. Sigur, ca om hipersensibil ce sunt, pot fi acuzată de o mult prea ascuțită dotare a capacității de anticipație. Din păcate, însă, din ce văd că se întâmplă acum, în teatrul din România, Televiziune, tot felul de media etc., cu infimitezimale excepții, vremurile mi-au dat dreptate. Dar nu aici voiam să mă opresc. Ci la segmentul de mijloc, un moment de foarte proastă alegere a soartei. Îți povestesc: Valentin Lipatti, care tocmai tradusese piesa „Ciocârlia”, special adusă de Radu Beligan din Franța, ca să o joc eu, se prezintă la mine, într-o zi de toamnă, cu piesa într-o mână și, direct, cu următoarea propunere, ca eu să devin nevasta sa, adică nevastă de diplomat. Doamne, mi-am zis, de ce mă pui în fața unei asemenea alegeri. Vine acest bărbat frumos, de viță atât de nobilă, intelectuală și structurală, având această poziție socială atât de înaltă, cu cele mai bune intenții de a mă scuti de lupta asta zilnică, atât de plină de urâciuni, cu dorința sinceră de a mă pune la adăpost de rău ca să duc și eu o viață liniștită!?... De ce mă pui, Doamne, să aleg?... Măcar, dacă ar fi fost într-o perioadă de căutări fără succes, dar acum? Cu «Ciocârlia» la picioare? De ce așa o cumpănă grea? M-a apucat plânsul, căci nu știam cum să vorbesc, ca să nu jignesc un asemenea om. Când m-a văzut cum plâng, cu sughituri, a înțeles, m-a mângâiat, m-a sărutat pe cap, mi-a mulțumit și a plecat. Eu mi-am urmat drumul mai departe. Se pare, și în «Ciocârlia» am avut succes!”

Am citat întregul mesaj al Lilianeii. Iată și răspunsul meu, sper, lămuritor:

„Draga mea Li, dragă, dragă, bună, dar puternică, chiar și în *désarroi* – vreau să spun în situațiile de disperare, prin care ai trecut. Desigur, a fi cerută în căsătorie de Valentin Lipatti, nu era o tragedie, dar pentru tine era, totuși, un altfel de *désarroi*, în acel moment. Ai ales, mereu, după intuiție, instinct, sentiment, dotare cu o ascuțită inteligență și neobișnuita capacitate de a anticipa, în special, când ai hotărât să nu te mai întorci în «raiul comunist». Eu am înțeles că nu a fost ceva planificat și că această importantă hotărâre a fost luată în ultimele zile, înainte de întoarcerea, probabil, fixată de voi și expirarea vizelor. Nu știu dac-am înțeles bine, dar să ne închipuim că așa a fost.

Liliana Tomescu

În ceea ce privește scurtul moment imaginat de mine, o pastilă de ficțiune, o cu totul altă poveste, ce s-ar fi putut doar inspira din realitate, a fost numai pentru a crea un moment de suspans, în care Lu, la rândul său, va fi trebuit să aleagă, în funcție de intuiție, instinct, dar mai întâi, după propriul sentiment de iubire pentru femeia vieții. Mi s-a părut firesc să imaginez o surprindere, chiar din felul în care am perceput răspunsul său la o întrebare directă asupra vreunui plan prestabilit. Drama este, cu atât mai puternică atunci când hotărîrea vine brusc, punând la încercare interes și sentiment, deopotrivă. Cel puțin așa am gândit, pentru acel moment, foarte clar, ieșit din contextul subiectului care tratează realitatea unei vieți, pe parcursul a șaptezeci de ani. (Oricum, se vede și subliniez că acest pasaj este doar un joc de imaginație, pe ideea desprinderii de un anume loc, unde nu ai mai fi găsit nici-o ușă, nici-o fereastră deschisă. Unde totul nu era, pentru tine, decât «un coridor betonat ce ducea printr-o beznă a prostiei violente, vulgare și rău voitoare, la un viitor mai mult decât sumbru».)

Vezi bine, am înțeles că liniștea ta aparentă ascundea o imensă furtună de gânduri, o adevărată încordare, în spatele candorii și a fireștii oboșali ale lui Lu.

Realitatea cu care mă investești, punând această tranșă de viață reală, față la față cu ficțiunea, va contrazice tot ce și-ar putea imagina oricine ar dori să se inspire din ceea ce se știe, doar pe jumătate și se vede, cât de cât... În acest caz, eu însumi”.

Anumite povești, învăluite de o haină misterioasă, ale unor personalități devenite ico-nice, pot da naștere la o literatură de ficțiune, cu personaje solide, spectaculoase, colorate și interesante, din lumea teatrului, a spectacolului, a showbizului sau din istoria teatrului și chiar a unor anumite legende.

De aici încolo, viața Lilianei Tomescu va fi așezată în paginile acestei cărți de prietena noastră, jurnalistă și critic de teatru, Marina Spalas. Eu îmi mai rezerv câteva rânduri, pentru final.

Teatrul, o oază de lumină

Marina Spalas

„Teatrul e lucru viu, nu se povestește. Și când cortina s-a închis, în inima noastră trebuie să rămână sunetul ultimului vers, trebuie să devină jurnal intim. Adevăratele jurnale intime nu se publică”, scrie Giorgio Strehler¹.

Dar teatrul, așa efemer cum este și va fi, este conceput și întrupat de oameni. Și pe ei nu trebuie să îi uităm. „E trist să-ți uiți un prieten”, spune Micul Prinț².

Nu, nu-i uităm, chiar dacă nu i-am mai văzut de 40 de ani pe scenă, dacă nu ne-am mai întâlnit pe stradă, la spectacole, dacă le-am auzit vocea doar la Teatrul Radiofonic și le-am văzut chipul, accidental, în vreun film românesc difuzat la ore stranie.

Iar noi nu vrem să uităm o mare personalitate a teatrului românesc, o regină, LILIANA TOMESCU. Dar pentru a-i recompune personalitatea, trebuie să refacem istoria și, implicit, să ne retrăim tinerețea, amintirile, viața.

Pentru a înțelege oaza de lumină și cultură pe care a reprezentat-o teatrul în acei ani, trebuie să rememorăm niște cifre întunecate, seci și reci.

¹ Giorgio Strehler, *Scrisori despre teatru*, Editura Nemira, București, 2015

² Antoine de Saint Exupéry, *Micul Prinț*, Editura Litera, București, 2018

Viața culturală a României după 6 martie 1945

Totul s-a desfășurat sub semnul impunerii modelului sovietic de organizare a statului, a întregii societăți.

Să consemnăm pentru istorie un citat din Tratatul de Pace între Puterile Aliate și Asociate și România, de la Paris, 10 februarie 1947, Partea a cincea, capitolul „Reparații și Restituiri”.

„România va despăgubi Uniunea Sovietică pentru pagubele pricinuite, prin faptul operațiunilor militare și ocupațiunii de către România a teritoriilor sovietice, dar ținând seama de faptul că România nu numai că s-a retras din războiul contra acesteia, ci și că a declarat război Germaniei și a dus efectiv război împotriva acesteia. Părțile convin că reparațiile pentru pagubele mai sus-indicate vor fi efectuate de către România, nu în totalitatea lor, dar numai în parte, anume, pentru o valoare de 300.000.000 de dolari, plătibili în opt ani, începând de la 12 septembrie 1944 în natură (produse petroliere, cereale, lemn, vase maritime și vase fluviale, utilaj divers etc.)”

În anul 1948 după abdicarea regelui s-a declanșat „revoluția culturală”.

Întregul aparat de propagandă a fost pus în slujba proslăvirii Uniunii Sovietice și a denigrării „lagărului imperialist”. Fiecare întreprindere avea drept conducător un comisar sovietic. Se înțelege că și în cultură decideau tot comisarii sovietici. Au apărut editura și librăria „Cartea Rusă”, Institutul de Studii Româno-Sovietic (1947), Muzeul Româno-Rus (1948), Institutul „Maxim Gorki”, s-a decis popularizarea valorilor culturale rusești paralel cu denigrarea celor occidentale socotite decadente, reacționare. Apoi, a urmat decimarea elitelor politice, sociale, culturale, bisericești dintre care foarte puține personalități au scăpat cu viață.

De la Teatrul „Armatei” la „Teatrul Nottara”

Aceasta ar fi, în termeni seci și tragici, starea societății în anul 1947, când ia naștere teatrul pe care-l privim retrospectiv Armatei / Nottara. Născut din continuarea Teatrului Odeon, construit de antreprenorul Liviu Ciulley pentru copiii săi Ana și Liviu, pe actualul amplasament, teatrul se inaugurează pe 8 noiembrie 1946 cu spectacolul „Visul unei nopți de vară” de W. Shakespeare, în regia lui Ion Șahighian, director artistic al Odeonului. Distribuția a fost alcătuită din: Lili Carandino, George Calboreanu, N. Băltățeanu, Marcel Gingulescu, Constantin Ramadan, Liviu Ciulei, Jules Cazaban, Toma Dimitriu, Lia Șahighian, Edith Prager, Dan Nasta. În teatru mai activau vedete ca Marioara Voiculescu, Tanți Cocea, George Calboreanu, Emil Botta, Toma Dimitriu, Florin Scărlătescu, George Măruță, George Manu. Regizori erau Ion Șahighian și Ion Sava.

În 1948 se promulgă o nouă lege a teatrelor, care are principală directivă îngrădirea instituțiilor particulare de spectacol. Teatrele particulare trebuie să aibă un local propriu, autorizație legală acordată de forurile de resort, un director de scenă calificat, să aibă cel puțin o premieră românească pe stagiune, cu un număr de reprezentații și un număr fix de angajați. Montarea unei piese originale valoroase urma să le aducă reducerea de impozite.

„Teatrul Armatei / Nottara” a beneficiat de prestațiile actricești ale marilor actori din vremea anterioară: Lili Popovici, Nineta Gusti, Migri Avram-Nicolau, Velimir Maximilian, Ion Manolescu, Constantin Ramadan, Florin Scărlătescu, Mircea Șepilici, W. Siegfried. Sunt angajați ulterior marea vedetă Leny Caler și George Vraca. În primele spectacole ale Teatrului Armatei joacă și personalitățile teatrale deja cunoscute Agepsina Macri-Eftimiu, Lucia Sturdza-Bulandra, Marieta Sadova, Clody Bertola, George Timică, Dina Cocea, George Calboreanu, Gh. Storin, Marieta Anca, Irina Răchițeanu-Șirianu, Mihai Popescu, V. Toneanu, Ion Lucian. Regizori au fost: Ion Șahighian, Aurel Ion Maican, Sică

Alexandrescu, W. Siegfried, Victor Bumbăști, Al. Fiști, Ion Olteanu, George Teodorescu, Dan Nasta, Ion Cojar, Sorana Coroamă-Stanca.

Dintre spectacolele montate în prima parte a existenței Teatrului Armatei amintim „Vlaicu Vodă” de Al. Davilla, „Fântâna Blanduziei” de Vasile Alecsandri, „Ion Vodă cel Cumplit” de Laurențiu Fulga, dar și „Insula păcii” de Konstantin Treniov, „Guvernatorul provinciei”, „Costache Bălan”. Regizorii sunt Sanda Manu, George Rafael și Dinu Cernescu.

Vlad Mugur, ajuns regizor la Teatrul Nottara montează „Medicul de plasă”, „Căsătoria”, „Cazul Bennet”, „Furtuni de primăvară”, „Nunta lui Figaro”, cu mare succes de public. După plecarea lui la Craiova, teatrul se bucură de contribuția tinerilor regizori George Rafael, Sanda Manu.

Dintre piesele montate la Teatrul Nottara amintim „Oceanul” de Al. Stein, „Amurgul zeilor” de Sofronov, „Fiul pierdut” de Arbuzov, „Platonov” de Cehov, „Lorenzaccio” de Musset, „Othello” de Shakespeare. „Sechestrații din Altona” de J.P. Sartre, „Soledad” de Colette Audry, „Moștenitorii” de Eduardo de Filippo (în proiect). În realitate s-au jucat „Cântă privighetorile” de Lucia Demetrius, „În noaptea asta nu doarme nimeni” de Florian Potra, „Ciocârlia” de Anouilh, „Frații Karamazov” de Dostoievski, „Patru sub un acoperiș” de M. Smirnova și M. Kraindel, „Bucătăreasa” de Sofronov, „Steaua polară” de Sergiu Fărcașanu, „Ziua de naștere a Terezei” de C. Medivani, „Casa cu două intrări” de Calderon de la Barca, „Unchiul Vania” de Cehov.

Explicația pentru numărul mare de piese rusești și sovietice jucate pe scenele românești în acei ani se găsește în indicațiile Comisiei Aliate de Control pentru Aplicarea Armistițiului, de care vorbeam mai înainte, care cerea ca piesele de teatru și presa trebuie folosite în scop propagandistic, în acord cu politica Partidului, dar mai ales a marelui prieten, reprezentat de comisarii sovietici politici.

Dar cel mai bine este să-l cităm pe Alecu Popovici care, în revista „Apărarea patriei” din 7 septembrie 1954, sintetizează programul artistic al Teatrului Armatei.

„Teatrul Armatei din București va prezenta o serie de piese în care autorii clasici sunt prezenți alături de cei contemporani. Învățând neconținut din experiența stagiunilor trecute, Teatrul Armatei a reușit să cunoască și să se apropie de dorințele publicului spectator, ale cărui exigențe cresc din an în an. Astfel, în sala din Bulevardul Magheru se va prezenta «Invazia» de Leonid Leonov. Această piesă, capodoperă a dramaturgiei sovietice, înfățișează într-o acțiune de puternică tensiune dramatică lupta eroică a poporului sovietic împotriva cotropitorilor hitleriști.”

Liliana Tomescu la Teatrul „Armatei / Nottara”

Și în acest climat istoric profund politizat, în această cultură sub ocupație, în această viață cenușie și dezolantă, în colectivul Teatrului Armatei, în anul 1950 este angajată o tânără studentă, care, nu peste mult timp și pentru 30 de ani va deveni simbolul Teatrului Nottara: actrița Liliana Tomescu. Sau mai bine spus Regina Liliana Tomescu.

A debutat în piesa „Crângul de călini” de A. Corneiciuc, în regia lui Al. Finți, alături de Margareta Butuc, George Demetru, Val Săndulescu, Sandu Sticlaru, Geo Maican, George Constantin, chiar dacă debutul oficial al Liliane Tomescu este consemnat în piesa „Ruptura” de Boris Lavreniev în regia lui Al. Finți, cu Aurel Roganski, Sergiu Dumitrescu, C. Negoescu, G. Vraca, G. Demetru, Irina Răchițeanu, C. Brezeanu, G. Mazilu, G. Carabin. Au urmat alte zeci de piese.

„Nu dăruiești nimic oamenilor dacă nu te dăruiești pe tine”, scrie Axel Munthe în „Cartea de la San Michele” și pare să fi fost crezul de o viață al minunatei, talentatei, inteligentei, modernei actrițe Liliana Tomescu.

În 1980 a decis să renunțe la statutul de vedetă, la o carieră impresionantă, la dragostea publicului român și se stabilește în Suedia.

Teatrul Armatei (II)

Ruptura (cu Irina Răchițeanu-Șirianu)

E vinovată Corina? (cu Eugenia Bădulescu)

„Nimic nu e departe când iubești”, spune Mircea Eliade în romanul „Șarpele”. Așa că nici Liliana Tomescu nu e departe de sufletele și amintirile noastre.

Și, ca să vă conving de fascinația pe care o revarsă asupra publicului și după plecare, vă povestesc o scurtă întâmplare.

În anii 2000 am început la radio emisiunea „În căutarea teatrului pierdut”, cu gândul de a readuce în memorie eroii teatrului efemer, plecați departe, care au slujit gloria și au scris istoria teatrului național și a culturii. I-am reîntâlnit (împreună cu ascultătorii) pe Petrika Ionescu, Florica Mălureanu, David Esrig, Lucian Giurchescu, Radu Boruzescu, Helmuth Stürmer, Margareta Niculescu, Vasile Șirli, Mosche Yasur și mulți alții.

Și, cum aș fi putut s-o uit pe bucuria tinereții noastre, care făcea să vibreze aerul între public și scenă, pe Liliana Tomescu?

Așa că, în 2005, cu prilejul unei vizite în România, am invitat-o la Radio pentru înregistrarea unei ediții „În căutarea teatrului pierdut”.

— Trebuie să vin mâine la ora 8 la înregistrare?, m-a întrebat printre hohote de râs.

— Nu, la ora două. Dar, iată că la ora două a sosit în studioul „George Constantin” (ce destin) colaboratorul și prietenul meu de-o viață, criticul de artă plastică Mircea Simu (da, chiar nepotul proprietarului Muzeului Simu, dărâmat de comuniști, aflat lângă fosta casă a Liliane Tomescu).

Și, emoționat la culme de întâlnire, îi mărturisește Liliane cum, adolescent fiind, fugea în fiecare seară de acasă să o vadă în „Ciocârlia” de Jean Anouilh și-i lăsa pe pragul cabinei un trandafir roșu.

Nu trebuie să vă mai descriu emoția produsă în cabina de înregistrare și farmecul discuției, pe care sper s-o re trăiți citind în carte textul înregistrării din 2005, 16 iunie, la România Cultural.

O carte, da, pentru că Stephane Mallarmé spune că viața se împlinește într-o carte.

Acum prietenul meu stă în Elveția și în Australia și muza lui în Suedia.

Și gândindu-mă la soarta exilatului mi-am amintit de romanul lui Vintilă Horia „Dumnezeu s-a născut în exil”. Pentru că soarta Liliane Tomescu se aseamănă întrucâtva cu aceea a poetului latin Ovidiu, exilat acum 2000 de ani, în plină glorie, de împăratul Augustus și apoi Tiberius la Tomis, pentru că îți trebuie forță psihică să abandonezi un statut de vedetă (sigur, Ovidiu a fost exilat de împărat, Liliana Tomescu a plecat din propria voință).

Nu avem orgoliul să aflăm de ce a lăsat tot în urmă vedeta noastră, pentru că vorbim despre o vedetă incontestabilă al cărei farmec nu s-a risipit niciodată din inimile și amintirile spectatorilor și nici din istoria teatrului românesc.

Ei, aici ar fi de spus că se vorbește nepermis de puțin despre valoarea creației sale actorești, despre omul minunat, despre intelectualul rafinat, care este.

Să sperăm că vom reuși acest miracol. „Atunci ne vom fi făcut, în parte, datoria”, cum îmi spunea Liviu Ciulei într-un interviu.

Ajunși aici, aș îndrăzni o mică întrebare în calitate de simplu spectator și în condițiile în care am convenit că Liliana Tomescu a fost și a rămas o regină. Și, sigur, supușii nu-i cer socoteală reginei lor când se hotărăște să lase tronul și să treacă la alt nivel al afacerilor statului. Dar se gândește regina că admiratorii ei suferă? Sau se gândește că modelul pe care-l reprezintă și care a dispărut scade calitatea întregii vieți teatrale și culturale? Sunt câteva întrebări valabile pentru oricare domeniu, dar mai ales în acestea inefabile, subiective, efemere.

Însă, un om al zilelor noastre care nu a văzut-o jucând pe scenă a uitat filmele (roluri mici) îi aude vocea (din când în când) la teatrul radiofonic și, când a întrebat „Cine e Liliana Tomescu?”, i s-a răspuns: „O actriță minunată”. „Singura care rostea replici inteligent, cultivat, modern”, „Un om extraordinar, un prieten dăruit”. „O femeie cu ochi devastatori și corp frumos”, ce face după ce aude vocea străzii? Se duce pe Wikipedia și află:

Liliana Tomescu. Între 1950 și 1980 este actriță a Teatrului Nottara din București. Timp deci, de peste 30 de ani, Liliana Tomescu reușește să stabilească câteva recorduri unice și imposibil de egalat: serii de spectacole al cărui număr de reprezentații este unic în istoria

teatrului de până acum: *Pygmalion* circa 500 spectacole, *Ciocârlia* – circa 400, *Luna dezmoșteniților* peste 600, *Schimbul* circa 200, *Adio, Charlie!* 870 spectacole. În 1964 i se acordă titlul de *Artistă Emerită*. Un alt record – cea mai tânără actriță care să fi primit vreodată, la această vârstă, doar 35 de ani, o asemenea distincție care, de obicei, se acordă spre sfârșitul carierei.

În 1980 s-a refugiat în Suedia împreună cu actorul Lucian Muscurel, unde, la scurt timp, i s-a acordat cetățenia suedeză.

În 1981 a absolvit cursurile intensive de limbă suedeză de la Universitatea Göteborg obținând diploma „SVISS” care îi dă dreptul să lucreze la toate nivelele de limbă suedeză, începând, în felul acesta, să lucreze ca interpretă, traducătoare și profesoară de „Arta actorului”.

În 1991 Primăria orașului Stockholm i-a acordat titlul de „Cetățean de onoare” al orașului, ca recunoaștere a activității sale în domeniul învățământului de teatru. Oficial a încetat să lucreze la câțiva ani după pensionare, dar, în particular, continuă să pregătească candidați în învățământul de teatru, precum și actori care au nevoie de un „coach” particular pentru teatru, film, TV. Unii din cei mai importanți actori suedezi din ultimii 37 de ani, au făcut primii pași în teatru sub îndrumarea ei. Continuă, de asemenea, cu munca de traducător, în special în domeniul dramaturgiei.

Sigur că datele statistice dau seamă de cantitatea spectacolelor jucate și nu de calitatea lor. Astfel, după premiera „Luna dezmoșteniților” de E. O'Neill din 28 octombrie 1964, regia Ion Olteanu (600 de spectacole) criticul de teatru Ileana Popovici scria în revista „Teatru”: „Spectacolul e, de fapt, axat pe jocul Liliane Tomescu, care realizează aici nu numai cea mai profundă și cea mai valoroasă creație din cariera ei de până acum, ci și o interpretare care o situează definitiv printre personalitățile artistice de primă importanță ale teatrului nostru, o demonstrație asupra puterii literalmente fascinante a inteligenței artistice”.

Sau, ce scria în revista Teatrul nr. 4 din 1964 criticul Ana Maria Narti, despre, de acum aproape o legendă „Ciocârlia” de Jean Anouilh – 400 de spectacole – (regia Mircea Avram),

premiera 5 ianuarie 1962: „actrița Liliana Tomescu (în rolul Ioana d'Arc) și-a construit personajul cu modestia ce caracterizează și costumele eroinei: două-trei atitudini principale care punctează, aproape caligrafic, momentele de culminație și apoi de mare sobrietate, evitarea oricăror intonații și gesturi parazitare... Montarea are un merit incontestabil, acela de a fi mobilizat publicul pentru ascultarea minunatei pledoarii despre frumusețe umană pe care o întrușipează Ioana”.

Sau iată ce se consemna în „Informația Bucureștiului” din 7 decembrie 1970 despre spectacolul „Adio, Charlie!” de G. Axelrod (870 de spectacole – regia George Rafael) „a avut șansa de a o putea distribui în spectacolul său pe Liliana Tomescu, iar Liliana Tomescu nu «joacă», nu «compune», ci *este* cel mai fermecător, cel mai năstrușnic, cel mai neverosimil și, totuși, cel mai firesc Charlie pe care și l-ar fi putut cineva închipui”.

În martie 1971, regretatul critic de teatru Aurel Bădescu în „Contemporanul” scrie despre rolul interpretat de Liliana Tomescu în „Schimbul” de Paul Claudel (200 de spectacole – regia : Ion Olteanu) „Liliana Tomescu (Marthe) a fost cea mai aproape de adevărul piesei și e uimitor cu câtă pondere și rezervă a susținut o partitură care, temperamental vorbind, nu părea să i se potrivească în întregime”.

Aici am putea să-l cităm din nou pe Giorgio Strehler: „interpretarea critică obiectivă a unui text este, dincolo de o anumită limită, o poziție morală”. Și asta este valabil pentru toate rolurile jucate de Liliana Tomescu, regina cărții noastre, pe scena Teatrului „Nottara”, fie că este vorba despre cerințe politice, de texte de conjunctură sau marile roluri mai sus-amintite.

După înregistrarea emisiunii „În căutarea teatrului pierdut” din 2005, pe care i-am dedicat-o Liliane Tomescu, mi-a trimis, fără un scop anume, o „scriere” în care-și rememorează viața, pagini pe care le veți citi și dumneavoastră, în continuare. Au trecut anii, se apropie împlinirea unei vârste senioriale și respectivele pagini, care au așteptat cuminți printre scrisori primite de la Liliana și fotografii, constituie începutul poveștii noastre comune.

Teatrul Armatei

Mașenka (cu V. Maximilian)

Așa va fi (cu regizorul Lucian Pintilie)

Furtuni de primăvară (cu Constantin Codrescu / cu Sandina Stan și Val Săndulescu)

Tinerețea părinților (Cu George Constantin)

Spectacole de teatru 1950-1980²⁴

Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L.Caragiale”
Crângul de călini, A. Korneiciuk (regia: Alexandru Finți). Premiera: 4 iulie 1951

Teatrul „Municipal”
Nu se știe niciodată, GB. Shaw (regia: Walter Siegfried, Teatrul Municipal). 1951

Teatrul „Armatei”
Ruptura, B. Lavraniev (regia: Alexandru Finți). 1952
Căsătoria, N. Gogol (regia: Vlad Mugur). Premiera: septembrie 1952
Furtuni de primăvară, N. Tăutu (regia: Vlad Mugur). Premiera: 7 aprilie 1954
Mașenka, A.N. Afghenov (regia: George Rafael, Vlad și Val Săndulescu). Premiera: 11 iulie 1954
La ora șase, Petru Dumitriu (regia: George Rafael). Premiera: 27 octombrie 1955
Zbor de noapte, Nicolae Tăutu (regia: Val Săndulescu). Premiera: 19 ianuarie 1956
Femeia îndărătnică, W. Shakespeare (regia: George Rafael). Premiera: 23 februarie 1957
Franțuzitele / Justiția, Costache Faca (regia: Sanda Manu). Premiera: 3 martie 1957
Așa va fi, Konstantin Simionov (regia: Lucian Pintilie). Premiera: 24 aprilie 1957
Împrecinații, J. Racine, *Gringoire*, Th. de Banville (regia: Nicolae Gărdescu și George Carabin).
Premiera: 12 iunie 1957
Umbra Baroanei, Tiberiu Vornicu (regia: Ion Șahighian). Premiera: 28 decembrie 1957
Intervenția, Lev Slavin (regia: Ion Șahighian). Premiera: 7 noiembrie 1958
Lângă Poarta Brandenburgh, E. M. Remarque (regia: Sanda Manu). Premiera: 29 ianuarie 1959
Pygmalion, G.B. Shaw (regia: Sanda Manu). Premiera: 30 septembrie 1959
Cyrano de Bergerac, Edmond Rostand (regia: George Rafael). Premiera: 5 martie 1960
(La data de 15 septembrie 1960, Teatrul „Armatei” se transformă în Teatrul „C.I. Nottara”)

²⁴ Informațiile din această secțiune sunt selectate din <http://cimec.ro/SCRIPTS/TeatreNou/premiere>

Teatrul „Nottara”

Scandaloasa legătură dintre dl Kettle și doamna Moon, J.B Priestley (regia George Rafael).

Premiera: 4 octombrie 1960

Fiul secolului, Kuprianov (regia Sanda Manu). Premiera: 6 noiembrie 1960

Când înfloresc migdalii, Angela Niculescu Platti (regia: Mircea Avram). Premiera: 29 decembrie 1960

Ciocârlia, Jean Anouilh, (regia: Mircea Avram). Premiera: 5 ianuarie 1962

Frații Karamazov, Dostoievski (dramatizare de B.N. Livanov) (regia: George Teodorescu). Premiera: 18 mai 1962

Unchiul Vania, A.P. Cehov (regia: Ion Olteanu). Premiera: 26 aprilie 1963

Carieră pe Broadway, James Lee (regia: Val Săndulescu). Premiera: 27 noiembrie 1963

Este vinovată Corina?, Laurențiu Fulga (regia: Dinu Negreanu). Premiera: 29 martie 1964

Luna dezmoșteniților, E. O'Neill (regia Ion Olteanu). Premiera: 28 octombrie 1964

Au fost odată două orfeline, A. Mirea (regia: Sanda Manu). Premiera: 2 februarie 1966

Henric al IV-lea, L. Pirandello (regia: Lucian Giurchescu). Premiera: 14 mai 1966

O noapte furtunoasă, I.L. Caragiale (regia: George Rafael). Premiera: 1 decembrie 1966

Petru Rareș, Horia Lovinescu (regia: Sorana Coroamă-Stanca). Premiera: 22 aprilie 1967

Femei singure (colaj de 3 piese – monolog), Mario Fratti, Marcel Mithois, Tennessee Williams (regia Ion Olteanu). Premiera: 14 februarie 1968

O casă onorabilă, H. Lovinescu (regia: Lucian Giurchescu). Premiera: 16 aprilie 1968

Echilibru fragil, Eduard Albee (regia: Dan Nasta). Premiera: 16 noiembrie 1968

Schimbul, Paul Claudel (regia: George Rafael). Premiera: 27 februarie 1971

Gaițele, Al Kirițescu (regia: George Rafael). Premiera: 26 octombrie 1971

Adio, Charlie!, George Axelrod (regia: George Rafael). Premiera: 4 decembrie 1971

Hotelul astenicilor, I.D. Șerban (regia: Mircea Avram). Premiera: 21 iunie 1973

A opta zi din dimineață, Radu Dumitru (regia: Magda Bordeianu). Premiera: 21 mai 1974

Lady X, Eugen Mirea (regia: George Rafael). Premiera: 15 iunie 1974

Întoarcerea la Micene, Evangelos Averoff Tossitza (regia: Dan Nasta). Premiera: 4 decembrie 1975

Barbarii, Maxim Gorki (regia: Alexa Visarion). Premiera: 3 aprilie 1976

Idioata, Marcel Achard (regia: Valeriu Paraschiv). Premiera: 9 octombrie 1979

Teatrul Național „Lucian Blaga” Cluj-Napoca

Un vis din noaptea miezului de vară, W. Shakespeare (regia: Vlad Mugur). Premiera: 19 martie 1970

Spectacole de teatru Televiziunea Română

1 Aprilie, I.L. Caragiale (regia: Lucian Pintilie), 1957

Fiul secolului, I. Kuprianov (regia: Sanda Manu), 1961

Pygmalion, G.B. Shaw (regia: Sanda Manu), 1961, 1963

Maeștrii genului scurt: Cervantes (ecranizarea și regia: Cornel Todea), 1964

Moartea Bessiei Smith, Edward Albee (regia: Cornel Todea), 1966

Henric al IV-lea, Luigi Pirandello (regia: Lucian Giurchescu), 1966

Petru Rareș, Horia Lovinescu (regia: Sorana Coroamă Stanca), 1969

Luna dezmoșteniților, Eugene O'Neill (adaptarea și regia: Ion Olteanu), 1969

Femei singure: Vacanța visată, Marcel Mithos (regia: Ion Olteanu), 1969

Înainte de dimineață, Eugene O'Neill (regia: Cornel Todea), 1970

Întoarcerea la Micene, Evangelos Averoff-Tossitza (regia: Dan Nasta), 1977

Surorile Boga, Horia Lovinescu (regia: Constantin Dicu), 1977

Tele-recital George Constantin (realizator: Ludmila Patlanjoglu), 1977

Tele-recital Liliana Tomescu (realizator: Constantin Paraschivescu), 1978

Examene, Alecu Popovici (regia: Olimpia Arghir), 1978

Stâlpii societății, Henrik Ibsen (regia: Cornel Popa), 1980

Am vrut să fiu... actriță, (realizator: Silviu Jicman), 2012

Filmografie

Ilie în luna de miere (regia: Ion Rodan), 1956

Pe răspunderea mea (regia: Paul Călinescu), 1956

Nu vreau să mă-nsor (regia: Manole Marcus), 1961

Porto Franco (regia: Paul Călinescu), 1961

S-a furat o bombă (regia: Ion Popescu-Gopo), 1962

Pași spre lună (regia: Ion Popescu-Gopo), 1964

De-aș fi Harap Alb (regia: Ion Popescu-Gopo), 1965

Cantemir (regia: Gheorghe Vitanidis), 1975

Mușchetarul român (regia: Gheorghe Vitanidis), 1975

Graven/The Grave/Mormântul – serial TV, 8 episoade, Suedia (regia: Mikael Marcimain), 2004

Teatrul Național Radiofonic (selectiv)

Rusalka, A.S. Pușkin (regia: George Teodorescu), 1952

Trenul blindat, V.V. Ivanov (regia: Mihai Zirra), 1954

Cercul de cretă caucazian, Berthold Brecht (regia: Titi Acs și Petre Sava Băleanu), 1956

Profesiunea doamnei Warren, G.B. Shaw (regia: C-tin Moruzan), 1956

Vrăjitoarele din Salem, A. Miller (regia: Mihai Zirra), 1956

Inspectorul de poliție, J.B. Priestley (regia: Val Moldoveanu), 1956

Mașina de scris, Jean Cocteau (regia: Titi Acs), 1957
Filomena Marturano, Eduardo de Filippo (regia: Nicolae Alexandru Toscani), 1957
Paharul cu apă, Eugène Scribe (regia: Mihai Zirra), 1957
Omul din Ceatal, Mihai Davidoglu (regia: Mihai Zirra), 1958
Micii burghezi, Maxim Gorki (regia: Constantin Moruzan), 1959
Centrul înaintaș a murit în zori, Augustin Cuzani (regia: Mihail Zirra), 1961
Fiul secolului, I. Kuprianov (regia: Sanda Manu și Mihai Pascal), 1961
Prometeu încătușat, Eschil (regia: Elena Negreanu), 1962
Fiul președintelui, adaptare după Eva Curie (regia: Elena Negreanu), 1962
Candide, Voltaire (regia: Elena Negreanu), 1963
Vârtej periculos, J.B. Priesley (regia: Mihai Pascal), 1964
Evadare, Alfred Andersch (regia: Elena Negreanu), 1965
Rețeta Makropoulos, Karel Capek (regia: Mihai Pascal), 1967
Era cea mai frumoasă, Ionel Hristea (regia: Constantin Moruzan), 1968
Circuit pe două voci, Paul Everac (regia: Cristian Munteanu), 1969
Paharul prieteniei, Charles Maitre (regia: Mihai Pascal), 1969
Anna Christie, Eugène O'Neill (regia: Paul Stratilat), 1970
Păianjenul, A. de Herz (regia: Constantin Dinischiotu), 1979
Menuetul, G.M. Vlădescu (regia: Constantin Dinischiotu), 1980

Teatrul Radiofonic

Noapte bună, copii! (selectiv)

Cenușăreasa, Charles Perrault
Brâul fermecat, poveste laponă
Renul Blană-Creață, poveste laponă